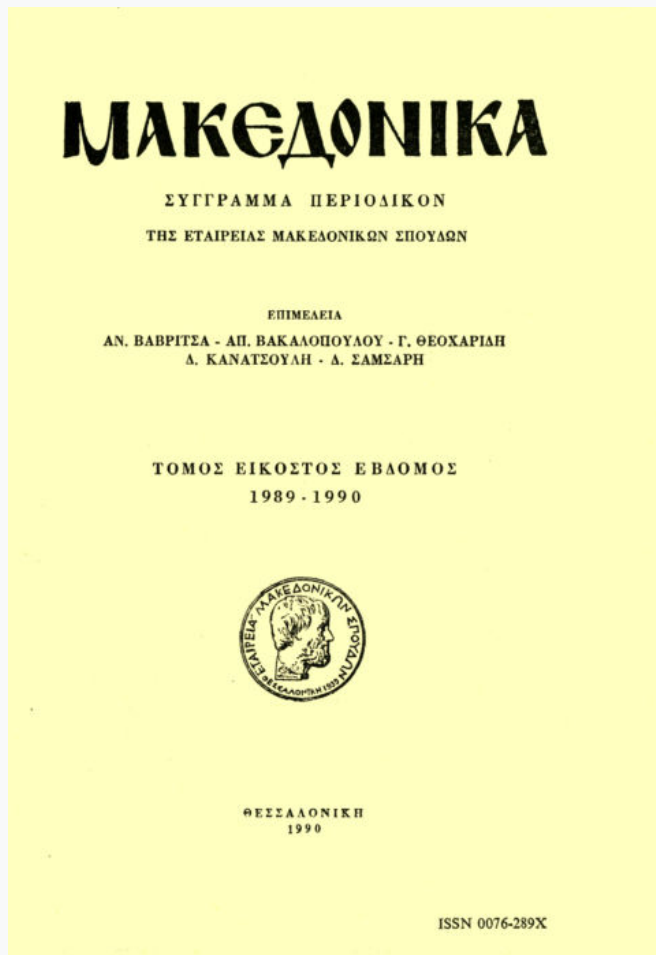

Μακεδονικά

Τόμ. 27, Αρ. 1 (1989)

Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας

Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/makedonika.107](https://doi.org/10.12681/makedonika.107)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δούγα-Παπαδοπούλου Ε. (1989). Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 27(1), 383-400.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.107>

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στὴν ἐργασία αὐτὴ γίνεται προσπάθεια νὰ ἐτυμολογηθοῦν λέξεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς ὄρεινῆς Πιερίας καὶ τοῦ Βοῖου. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι καρπὸς τῶν ἀποστολῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ Γλωσσολογικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν στὶς παραπάνω περιοχὲς μὲ σκοπὸ τὴ συλλογὴ ἰδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου¹.

Τὰ χωριά ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται τὸ ὕλικὸ τῆς ἐργασίας εἶναι τὰ ἐξῆς: Ἐλατοχώρι, Ἐλαφος, Λιτόχωρο, Μηλιά, Μοσχοπόταμος, Ράχη καὶ Ρητινὴ τῆς Πιερίας, καὶ Αὐγερινός, Βελανιδιά, Βυθός, Δάφνη, Δίλοφος, Μπουχορίνα, Πεντάλοφος καὶ Πολυκάστανο τοῦ Βοῖου. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν λίγες λέξεις ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ ποὺ προέρχονται ἐπίσης ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ, καθὼς καὶ μερικὲς ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας (Γρεβενά, Κολινδρό, Βλάστη, Θάσο κ.λ.) ποὺ περιέχονται στὰ γλωσσάρια διαφόρων συλλογῶν.

Οἱ λέξεις ποὺ ἐτυμολογοῦνται εἶναι οἱ ἐξῆς:

ἀβουλά ἦ:

Στὸ Βελβεντὸ ἡ λέξι σημαίνει τὴν ἀκροποταμιά².

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ *βούλια* ἢ³ < ρ. βουλιάζω, ποὺ σημαίνει: «1) τόπος πάσχωσιν συχνὰ καθίξησιν καὶ μάλιστα μετὰ βροχὴν πολλήν, 2) τέλμα Θεσσ.»⁴, μὲ τὴν κατάληξιν *-ιά* (πβ. τὰ: ἀπρουγιαλιά⁵, ποριά, ποταμιά, ραχιά, χαλικιά⁶ κ.λ.) καὶ τὸ προθετικὸ *α*.

Τὴ σημασιολογικὴ σύνδεση τῆς λέξεως *ἀβουλά* μὲ τὸ *βούλια* τὴν ἐνισχύουν καὶ τὰ διαλεκτικά: *βούλιαγκας* ὁ: «βαθὺ μέρος κοίτης ποταμοῦ, ὅπου τὸ ὕδωρ ἀνακόπτει τὴν φορὰν του περιστρεφόμενον»⁷, *βούλιαγμα* τό:

1. Βλ. Εὐανθίας Δουγᾶ - Παπαδοπούλου, Ἑτυμολογικά τῆς περιοχῆς Πιερίας, «Μακεδονικά» 24 (1984) 214-233.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ (Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς), τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ ἴδιο λῆμμα.

4. Βλ. ὅ.π.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Μοσχοπόταμο.

6. Βλ. Μ. Φιλήντα, Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1907, σ. 437.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 4, Ἀθήνα 1953, στὸ λ. *βούλιαγκας* ὁ.

«πῶσις τοῦ ἐδάφους, βαθούλωμα, λάκκος»¹, *βουλιάχτρα ἤ*: «τέλμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ βυθισθῆ τις»² κ.λ.

ἀδρακας ὁ:

Στὴ Μηλιά ἡ λέξις σημαίνει τὸ γόνατο, τὸ στρογγυλὸ δηλ. κόκαλο, τὴν ἐπιγονατίδα, μαζὶ μὲ τὴ λακκούβα ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ πίσω καὶ συνδέει τὸ μηρὸ μὲ τὴ γάμπα³.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ τύπο *ἀδράκι* τὸ⁴ τῆς Σάμου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο *ἀτράκιον* τὸ⁵ < ἀρχ. *ἄτρακτος* ὁ⁶. Ἐκ τῶν τύπων *ἀτράκιον* ἔχουμε τὸ σημερινὸ *ἀδράχι* τὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

Ἡ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξεως ἀπὸ τὸ *ἀδράχι* στὴν κλειδώση τοῦ γόνατου δὲν παρουσιάζει δυσκολίες, ἐπειδὴ ἡ ἴδια λέξις (*ἀδράχι*) σημαίνει καὶ διάφορα ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, ὅπως: σπονδυλικὴ στήλη⁷, ὠλένη⁸, περόνη⁹. Ἐπίσης ὁ τύπος *ἀδραχτάς* ὁ¹⁰ ἔχει καὶ τὴ σημασία: «ὁ ἐπιστροφεὺς, ὁ σπόνδυλος ὁ σὺν τῷ τραχήλῳ στρεφόμενος»¹¹. *ἀκθάρ* τος, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ἀδύνατο, τὸν καχεκτικὸ ἄνθρωπο¹² καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *ἀκριθάρωτος*¹³ (α στερητικὸ + *κριθαρωτός*). Ἔτσι ἔχουμε: *ἀκριθάρωτος* >* *ἀκθάρουτος* (πβ. τά: *κριθάρι* > *κθάρ*², *κθαρίδους* (*κθαρίδου φουμί*)), (*κθαρίδους καφές*), *κθαρουζούμ*², *κθαρουτρουβάς* κ.λ., ὅλα ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ¹⁴ μὲ στένωση τῶν ἄτωνων ω)ου καὶ ο)ου τῆς κατάληξης >*ἀκθάρ* τος μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου ου.

Τὸ ἐπίθετο ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἔννοια τοῦ ζώου ποὺ δὲν ἔφαγε κριθάρι, κὶ ἐπομένως δὲ δυνάμωσε κὶ ἔμεινε καχεκτικὸ, κατέληξε νὰ σημαίνει τὸ

1. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βουλιαγμα* τό.

2. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βουλιάχτρα* ἤ.

3. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

4. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

5. Βλ. Liddell-Scott-Kωνσταντινίδη, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τ. Α', στὸ λ. *ἀτράκιον* τό.

6. Βλ. δ.π., στὸ λ. *ἄτρακτος* ὁ.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

10. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

11. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

12. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

13. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, στὸ λ. *ἀκριθάρωτος*.

14. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

ἀδύνατο ζῶο καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ τὸν ἀδύνατο ἄνθρωπο. Στὸ Βελβεντὸ ἢ ἀντίθετη στὸ ἀκθάγ' τους λέξι εἶναι ἡ μετοχὴ κθαρουμένους¹, δηλ. γερός, γεροδεμένος, δυνατός.

ἀπροῦγάλα ἡ:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξι σημαίνει τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, τὴν παραλία². Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἐπίθετο ἀπλός = ἀπλωτός, ἀβαθῆς³ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ γιалός πού σέ χωριὰ τῆς Πιερίας, ὅπως τὸ Λιτόχωρο, συναντιέται καὶ μὲ τὸν τύπο γαλά ἡ⁴, μὲ ἀλλαγὴ δηλ. γένους.

Ἔτσι ἔχομε: *ἀπλογιαλιά > *ἀπρογιαλιά μὲ ἀνομοίωση τοῦ λ > ρ ἔξαιτίας τοῦ λ πού ἀκολουθεῖ, > ἀπροῦγάλα μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ο > ου.

βανόμβλον τό:

Στὸν Πεντάλοφο Βοῦου ἡ λέξι σημαίνει ἓνα εἶδος μεγάλου ἀχλαδιοῦ⁵. Στὰ Γρεβενὰ ὁ τύπος βαινόμβλον⁶ ἔχει τὴν ἴδια σημασία, ὅπως ἐπίσης κι ὁ τύπος βανόμγλο⁷ πού περιέχεται στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ μὲ τὴν ἐνδειξη «ἐξ ἀγνώστου α' συνθετικοῦ καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ μήλου».

Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ βαγένι-βαένι + μῆλο μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *βαινόμγλον > *βαινόμ'λον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η, > βαινόμβλον μὲ ἀνάπτυξη β ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα μλ μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η⁸ > βανόμβλον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ι τῆς διφθόγγου εῖ⁹.

βουζᾶ ἡ:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξι σημαίνει τὸ δικτυωτό, ἀπὸ ψιλὸ σύρμα, πού

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. ἀπλός, ὅπου ἔχει καὶ τὴ σημασία: ἀπλωτός, ἀβαθής.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Μ. Π α π α ἰ ω ἄ ν ο υ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γρεβενῶν, Θεσσαλονίκη 1976, στὸ λ. βαινόμβλον τό.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 3, Ἀθήνα 1941, στὸ λ. βανόμγλο τό.

8. Βλ. Α. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1926, σ. 38.

9. Βλ. Φ ι λ ἡ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 100. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς καὶ χασμωδίας, «Ἑλληνικά» 29 (1976) 16, ὅπου ἔχομε: ἀειπάρθην)ἀπάρθην, καημός)καμός, ἀηδόνι)ἀδόνι κ.λ. Ἀπὸ τῆς Ρητίνης (προσωπικὴ συλλογὴ) ἔχομε ἐπίσης τὰ: ἀπάρθινους καὶ Ἀγάντς ὁ Ὑἅϊ Γιάννης.

βάζουμε στη μούρη τῶν ὑποζυγίων γιὰ νὰ μὴν τρῶνε τὸ φορτωμένο σ' αὐτὰ χόρτο¹.

Ἡ λέξι πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μσν. *ᾠόχη ἡ*² < μσν. ὑπόχη³ ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *πουχιά μὲ τὴν κατάληξη -ιά καὶ στη συνέχεια *βουχᾶ* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ ἀρχικοῦ π ἀπὸ συμφορὰ. Ἐπὶ τὸ οὖσ. *βουχᾶ* ἔχουμε στὸν Κολινδρὸ καὶ τὸ παράγωγο ῥήμα *βουχᾶζου*⁴ ποῦ σημαίνει: βάζω στη μούρη τοῦ ὑποζυγίου τὴ «βουχᾶ».

γαρλαίμ'ς, ἐπίθ.:

Στὴ Ράχη Πιερίας τὸ ἐπίθετο σημαίνει ἓναν ἄνθρωπο ψηλὸ κι ἀδύνατο⁵. Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο *καρχαλολαίμης (κάρκαλο + λαίμῳς), ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν τύπο *καρχαλαίμ'ς*⁶ τῆς Θάσου μὲ τὴν ἴδια σημασία. Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: *καρχαλολαίμης > **καρχαλουλαίμ'ς* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ο > ου κι ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης > **κακαρ'λαίμ'ς* μὲ μετάθεση τοῦ ρ καὶ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λου* > **καρλαίμ'ς* μὲ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *κα* > *γαρλαίμ'ς* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ κ > γ ἀπὸ συμφορὰ.

Ὁ τύπος *καρχαλαίμ'ς* τῆς Θάσου προῆλθε ὡς ἐξῆς: *καρχαλολαίμης > *καρχαλαίμ'ς* μὲ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λο* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης.

δίφαλος, ἐπίθ.:

Τὸ ἐπίθετο στη Βελανιδιά Βοῖου λέγεται γιὰ τὸ δικέφαλο ἀετό «εἶχιν πίσου στ' μβλάτ' ἓναν δίφαλου γιτὸ κινδημένου»⁷.

Τὸ ἐπίθετο μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ τοῦ Ἑσυχίου *φάλα ἡ*⁸: μικρὰ κεφαλὴ, ποῦ ἔχει διασωθεῖ στὰ ἰδιώματα τῆς Ἄνδρου, Λέσβου καὶ τῆς Ἀπειράνθου τῆς Νάξου μὲ τὴ σημασία: *Glatze* (φαλάκρα).

1. Βλ. Γ. Τσαμπούρη - Κ. Βουδριᾶ, Λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὸ ἰδιώμα τοῦ Κολινδρῶ, Κολινδρὸς 1986, στὸ λ. *βουχᾶ ἡ*. Στὸ Βελβεντὸ καὶ στὸ Βυθὸ Βοῖου ἔχουμε τὸν τύπο *πόχα ἡ* (ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ).

2. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. *ἀπόχη ἡ*.

3. Βλ. ὀ.π. στὸ λ. *ἀπόχη ἡ*.

4. Βλ. Τσαμπούρη - Βουδριᾶ, ὀ.π., στὸ λ. *βουχᾶζου*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Ἡ λέξι ἀπὸ τὴ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θεασίτη Ἀργυρίου ποῦ εἶναι κατατεθειμένη στὴν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ν. Andriotis, *Lexicon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, στὸ λ. *φάλα ἡ*.

δόβουλου τό, *δοῦβόλ'* τό:

Στὸ Ἐλατοχώρι τὸ οὐσιαστικὸ *δόβουλου* τὸ σημαίνει τὸ παλιὸ τραπεζομάντηλο, τὸ κάλυμμα, τὴν πετσέτα κ.λ.¹. Ὁ ἴδιος τύπος στὸ Μοσχοπόταμο σημαίνει τὸ κωλόπανο τοῦ μωροῦ καὶ τὸ κουρέλι· «τὰ δόβουλα ἀπ' τοῦ μ'κρό», «σύρι δξου νά σμάις τὰ δόβουλα», «γίνγαν δόβουλα, πέταξέ τα»². Ὁ τύπος *δοῦβόλ'* τὸ συναντιέται στὴ Ράχη καὶ σημαίνει ἐπίσης τὸ κωλόπανο καὶ τὸ κουρέλι³.

Καὶ οἱ δύο τύποι πρέπει νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *tovaglia*: «Tessuto per biancheria da tavola»⁴.

ζβός, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο λέγεται γιὰ τὸ σπόρο ποῦ δὲν ἔχει ἀναπτυχθεῖ κανονικά κι ἔχει μείνει ἀδύνατος καὶ λεπτός· «ἀπόμ'νιν ζβός»⁵.

Στὸν Πολύγυρο τὸ ἴδιο ἐπίθετο σημαίνει ἀδύνατος, κούφιος· «οὔλα τὰ καρύδῃα εἶνι ζβά»⁶.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἐπίθετο τῆς κοινῆς *ζοφός* ποῦ παράγεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *ζοφός*⁷. Ἔτσι ἔχουμε *ζουφός* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ο > ου*⁸, > *ζ'φός μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου *ου > ζβός* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ φ > β ἐξαιτίας τοῦ προηγούμενου ἠχηροῦ ζ.

ἴλυμα τό:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξι σημαίνει τὸ κατακάθι⁹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο οὐσιαστικὸ *ἴλυμα τό*¹⁰: sediment deposited in water ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *ἴλδς ἦ*.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. C. Battisti - G. Alessio, Dizionario etimologico italiano, v. V (Ra-Zu), Firenze 1975, στὸ λ. *tovaglia*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Φ. Τάσιου, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς», τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στὸ λ. *ζβός*.

7. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1967, στὸ λ. *ζοφός*.

8. Εἶναι πολὺ πιθανὸ ἡ τροπὴ τοῦ *ο > ου*, δηλ. *ζοφός > ζουφός*, νὰ εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὸ μεσαίωνα, ὅπως μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς *ζούφιος* (Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ) καὶ *ζουφός* (Μ. Φιλήτια, Γλωσσονομία καὶ γλωσσογραφία ἐλληνική, τ. Α', Ἀθήνα 1924, σ. 32).

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Lidell - Scott - Jones, A Greek-English Lexicon, Oxford 1969, στὸ λ. *ἴλυμα τό*.

Ἡ τροπή τοῦ *v > ου* μπορεί νά ὀφείλεται σέ χείλωση ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ χειλικοῦ *μ¹* ἢ στή διατήρηση τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *v²*.

κλαμώνου, ρ.:

Στή Μηλιά τὸ ρῆμα λέγεται γιὰ τὸ δέντρο, καὶ κυρίως τῆ «φιλουριά», ποῦ πετάζει κλαδιὰ καὶ μεγαλώνει ἀπότομα· «κλάμουνιν ἢ φιλουριά»³. Τὸ ρῆμα πρέπει νά συνδεθεῖ μὲ τὰ ἀρχαῖα οὐσιαστικά *κλάμμα τὸ⁴* «*cser de vigne*», *κλάμα τὸ⁵*· «*porceau*», καὶ τὰ κατωϊταλικά *κλάμα τὸ⁶* καὶ *κλαμάδα ἡ⁷*, ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὸ ρῆμα *κλάω-ῶ*. Τὴν ἴδια προέλευση ἔχει καὶ ὁ τύπος τοῦ Βελβεντοῦ *κλαμούρα ἡ*, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ρήματα *κλαμονορᾶζομι* καὶ *ξικλαμονορᾶζομι* ποῦ λέγονται γιὰ τὸ κλωνάρι ποῦ κόβεται ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ μεταφορικά γιὰ τὴν παράλυση τῶν ἄκρων ἀπὸ ὑπερβολικὴ κούραση· «κλαμουρᾶσκαν (ξικλαμουρᾶσκαν) τὰ χέρῳα μ⁸»⁸.

κουταλεύου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνακατεύω μέσα σὲ διάφορα ἀντικείμενα νά βρῶ κάτι, ψάχνω ἀνακατεύοντας· «τί κουταλέβ'ς στοῦ βαούλου κι μὶ τὰ ῥιξιν ὄλα ὄζου;»⁹.

Τὸ ρῆμα ἀνάγεται στὸ μεσαιωνικὸ *κουταλεύω*¹⁰ ποῦ ἔχει τὴν ἴδια σημασία.

Ἄπὸ τὸ ρῆμα ἔχουμε στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο *κουτάλας-ου*¹¹ μὲ τὴν σημασία τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ψάχνει ἀνακατεύοντας· «εἶνι μῦὰ κουτάλου, δὲν ἀφήῃ¹² τὰ δῶῶ ἀνδάμα»¹².

*κουτιλέτῶ*² τὸ:

Στὴ Ράχη καὶ Μηλιά ἡ λέξη σημαίνει τὴ θηλειά, τὴν κλωστή τοῦ

1. Βλ. Χ. Συμεωνίδη, Χείλωση στὴ Μεσαιωνικὴ καὶ Νέα Ἑλληνικὴ, «Βυζαντινά» 4 (Θεσσαλονικὴ 1972) 237 κέξ.

2. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Περὶ τοῦ Υ̅ ἐν τῇ νεωτέρῃ ἑλληνικῇ, ΜΝΕ (Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά), τ. Β', Ἀθήνα 1907, σ. 277 κέξ.

3. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. P. Chantraine, Dictionnaire étymologique de la langue grecque (A-K), Paris 1968, σ. 538-539, στὸ λ. *κλάω*.

5. Βλ. Chantraine, ὁ.π.,

6. Βλ. Andriotis, Lexicon, στὸ λ. *κλάσμα τὸ*.

7. Βλ. Andriotis, ὁ.π.,

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Βελβεντό.

9. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis, Graz 1958 (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση Leiden 1968), στὸ λ. *κουτάλι*.

11. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

12. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

μιταριοῦ¹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ βουλγάρικο διαλεκτικὸ *kutelec*² < οὔσ. *kutele*³ = πόντος, θηλειά, ἀπ' ὅπου προέρχονται κι ἄλλοι παράγωγοι διαλεκτικοὶ βουλγάρικοι τύποι μὲ σημασίες σχετικὲς μὲ τὸν ἀργαλειὸ καὶ τὴν ὑφαντικὴ⁴.

Ὁ τύπος *κουτιλέτσ'* προῆλθε ἀπὸ στένωση τοῦ ἄτονου ε > ι καὶ ἀλλαγὴ γένους.

κστέλα ἦ:

Στὸν Πεντάλοφο, Δίλοφο καὶ σ' ἄλλα χωριά τοῦ Βοῖου ἡ λέξι σημαίνει ἓνα δοχεῖο ξύλινο γιὰ νὰ βάζουν μέσα ἀλεύρι, δημητριακὰ κ.λ.⁵.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *σκουτέλα* ἦ⁶, ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *σκουτέλα* > *σκ'τέλα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ου > *κστέλα* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν σκ > κσ.

λιμπστήρις οἶ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει τὰ λουριά ποῦ δένουν στὸ λαιμὸ τῶν ζώων⁷. Ἡ λέξι συνδέεται μὲ τὴν κυπριακὴ *λιμστήρα* ἦ⁸ «λεπτὸν σχοινίον. Ὑγκρ. ἦ *λιμστηροῦδα*». Ἡ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο οδισιαστικὸ *λαιμστήρ* ὁ, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *λαιμστήρ > *λαιμστήρας > *λαιμστήρα ἦ μὲ ἀλλαγὴ γένους > *λιμστήρα* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου αι > ι > **λιμ'στήρα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι > *λιμπστήρα* μὲ ἀνάπτυξη π ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι⁹.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Bǎlgarski etimologičen rečnik, t. II, Izdatelstvo na Bǎlgarskata Akademija na Naukite, Sofija 1979, στὸ λ. *kotel*.

3. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*.

4. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*. Ἡ λέξι, ὅπως ἀναφέρει τὸ λεξικὸ, πέρασε καὶ στὰ ἀρωμονικὰ μὲ τὸν τύπο *kutelef* καὶ συναντιέται ἐπίσης καὶ στὰ σερβοκροάτικα μὲ τὸν τύπο *kotalac*. Τὸ λεξικὸ τῆ συνδέει μὲ τὸ παλαιοσλάβικο ἀμάρτυρο *kaidā* + παλαιοσλάβικη κατάληξι -āla.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Du Cange, Glossarium, στὸ λ. *skoūtalon tō*, ὅπου δίνει τοὺς τύπους *σκουτέλα* ἦ, *σκουτέλη* ἦ, καὶ *σκουτέλι τό*. Ὁ τύπος *σκουτέλι(σ)κ'τελ'* στὸ Βελβεντό, στὰ χωριά τῆς Πιερίας καὶ ἴσως κι ἄλλοῦ ἔχει τὴ σημασία τοῦ πιάτου μὲ κόλλυβα ποῦ προσφέρουν στὰ μνημόσυνα, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ διαβάσει ὁ παπὰς στὴν ἐκκλησία.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ξ. Π. Φαρμάκιδου, Ὑλικὰ διὰ τὴν σύνταξιν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Β', ἐκδιδόμενον ὑπὸ Θεοφανοῦς Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1983, σ. 23, στὸ λ. *λιμστήρα* ἦ.

9. Βλ. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 38.

λουκανίθρα ἤ:

Στὴ Ρητίνη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξις σημαίνει τὸ κόκκινο στίγμα, τὴν κοκκινίλα στοὺς μηροὺς καὶ στὰ γόνατα, ποὺ μοιάζει μὲ χιονίστρες καὶ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ συνεχῆ παραμονὴ κοντὰ στὸ τζάκι ἢ στὴ σόμπα¹.

Ἡ λέξις πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ σύνθετη κυπριακὴ *κολόρηθος* δ². «πρῆσμα ἢ οἶδημα μέρους τοῦ σώματος καὶ κυρίως τῆς κεφαλῆς», ποὺ στὸ ἴδιωμα τῆς Ρητίνης πρέπει νὰ εἶναι *κολοραρίθα* (ἀρνίθα λέγεται ἡ ὄρνιθα στὰ χωριά τῆς Πιερίας³, στὸ Βελβεντό⁴ κι ἄλλοῦ). Ἔτσι ἔχουμε: *κολοραρίθα > *κουλοραρίθα* μὲ στένωσις τῶν ἄτονων ω καὶ ο > ου > *κουλαρίθα* μὲ συναλοιφὴ τοῦ ου + α > α⁵ > *λουκαρίθα μὲ ἀντιμετάθεσις τῶν κ-λ > λ-κ > *λουκανίθρα* μὲ μετάθεσις τοῦ ρ.

ματραγούνα ἢ, *ματραγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, ἐπίθ.:

Στὸ χωριὸ Ρητίνη τὸ οὐσιαστικὸ *ματραγούνα* ἢ σημαίνει τὴν ἐπίδραση, τὴν ἐλξη ποὺ ἄσκει κάποιος πάνω στοὺς ἄλλους μὲ τὴ γλυκιά του ὀμιλία καὶ τὴν καλὴ συμπεριφορὰ «ἔχ'ς τ' ματραγούνα ἰσὺ κι σιακούν' δλ'»⁶. Στὰ χωριά Μοσχοπόταμο καὶ Ἐλαφο τὸ ἐπίθετο *ματράγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, σημαίνει αὐτὸν ποὺ τὰ καταφέρνει μὲ τὶς κολακεῖες καὶ τὰ λόγια νὰ τὰ βολεῦει ὅπως θέλει, τὸν καταφερτζή⁷.

Τὸ οὐσιαστικὸ, καθὼς καὶ τὸ ἐπίθετο, συνδέονται μὲ τὸ ρουμάνικο οὐσιαστικὸ *mătrăgună*⁸: *mandrake*⁹, *mandragora*¹⁰.

Τὸ ρουμάνικο *mătrăgună* πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο *μανδραγόρας* ὁ, τὸ φυτὸ μὲ τὶς γνωστὲς ὑπνωτικὲς καὶ ναρκωτικὲς ιδιότητες, καὶ πρέπει νὰ πέρασε στὰ ρουμάνικα μέσω τῆς λατινικῆς.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Θ. Κ υ π ρ ῆ, Γλωσσάριον Γεωργίου Λουκά, στὴ σειρὰ Ἑγλικά διὰ τὴν οὐνταξίν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Α', Λευκωσία 1979, στὸ λ. *κολόρηθος* ὁ. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ῖ ὄ τ η, Ἑτυμολογικά καὶ σημασιολογικά, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 3 (Ἀθήνα 1941) 65-64.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ῖ ὄ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 36-37.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. *Rumanian-English and English-Rumanian Dictionary*, by M a r c e l S c h r ö n k r o n, New York, Copyright 1952, fifth printing 1975, στὸ λ. *mătrăgună*: Bot., *mandrake*, *mandragora*.

9. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ἐκδόσεις Ὀδυσσεύς, τ. 3 (Ἀθήνα ἄ. ἔ), στὸ λ. *mandrake*: 1) *μανδραγόρας*, *καλάνθρωπος*, *ἀρκάνθρωπος*.

10. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ὁ.π., στὸ λ. *mandagora*: *mandrake*.

μιστριώτ'κους, μπιστ'ριώτ'κους, επίθ.:

Στόν Κολινδρό¹ και Μοσχοπόταμο² έχουμε τόν τύπο *μιστ'ριώτ'κους* και στό Βελεντό³ *μπιστ'ριώτ'κους* μέ τήν ίδια σημασία: ζώο πού δέν είναι: καθαρόαιμο αλλά προέρχεται από διασταύρωση δύο διαφορετικών ειδών.

Πρέπει νά συνδεθεῖ μέ τό μεσαιωνικό *μυστούρα*⁴: *mistura, mixtio*, πού περιέχεται στό λεξικό τοῦ Ducange.

*Έτσι έχουμε: *μιστουριώτικος > *μιστ'ριώτ'κους* μέ ἀποβολή τῶν ἄτονων *ου* και *ι*, > *μπιστ-ριώτ'κους* μέ ἀποβολή και τοῦ ἄτονου *ι* τοῦ θέματος και ἀνάπτυξη *π* ἀνάμεσα στό συμφωνικό σύμπλεγμα *μσ* > *μψ* μετά τήν ἀποβολή τοῦ ἄτονου *ι*⁵.

μουρτσουβότανου τό, *μουλτσουβότανου* τό:

Στό Βελεντό τό οὐσιαστικό σημαίνει ἓνα ἄγριο χόρτο μέ χαρακτηριστική μυρωδιά πού τό χρησιμοποιοῦσαν παλιότερα γιά νά συγκεντρώνουν τίς μέλισσες⁶. Πρόκειται γιά τό μελισσοβότανο πού ἀκολούθησε τήν ἐξῆς φωνητική πορεία: *μελισσοβότανο* > *μιλίσσουβότανου* μέ στένωσι τῶν ἄτονων *ε* > *ι* και τῶν *ο* > *ου* > **μιλ'σσουβότανου* μέ ἀποβολή τοῦ ἄτονου *ι*, > **μουλ'σσουβότανου* μέ τροπή τοῦ *ι* > *ου* ἀπό ἀφομοίωση (ἦ και ἀπό χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ *μ*)⁷ > *μουλτσουβότανου μέ ἀνάπτυξη *τ* ἀνάμεσα στό συμφωνικό σύμπλεγμα *λσ* μετά τήν ἀποβολή τοῦ ἄτονου *ι*⁸ > *μουρτσουβότανου* μέ τροπή τοῦ *λ* > *ρ* ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ *τσ*⁹.

Στήν Ἐλαφο τό οὐσιαστικό *μουλτσουβότανου* τό σημαίνει τή ναφθαλίνη¹⁰ και εἶναι σύνθετο ἀπό τό οὐσ. *μόλτσα* ἦ¹¹ = σκόρος (ἀπό τό βουλγ. *moléc*: σκόρος, βῆτριδα, ὑποκ. *molica*) και τό οὐσ. *βότανο* > δηλ. *μουλτσουβότανου*, μέ τροπή τῶν ἄτονων *ο* > *ου*.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾶ, ὀ.π., στό λ. *μιστριώτ'κους*.

2. Ἐπό προσωπική συλλογή.

3. Ἐπό προσωπική συλλογή.

4. Βλ. *Du C a n g e*, *Glossarium*, στό λ. *μυστούρα* ἦ.

5. Βλ. Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, Γραμματική τῶν βορείων ιδιωμάτων, σ. 38.

6. Ἐπό προσωπική συλλογή.

7. Βλ. Σ υ μ ε ω ν ἰ δ η, Χεῖλωση, ὀ.π., σ. 239 κέξ.

8. Βλ. Ε. Μ π ο υ ν τ ὶ ν α, Μελέτη περί τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Βελεντό και τῶν περιχώρων αὐτοῦ, Ἐρχεία τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσας, τ. Α', Ἀθήνα 1892, σ. 17.

9. Βλ. Φ ι λ ἦ ν τ α, Γραμματική, σ. 80, ὅπου έχουμε: *βάλαμο*/βάρσαμο, *κάτσα*/κάρσα κ.λ.

10. Ἐπό προσωπική συλλογή.

11. Ἡ λέξη εἶναι γνωστή στό Βελεντό, Γρεβενά, Γέρμα Καστοριάς, χωριά τοῦ Βοῖου, Καταφύγι, Πολύγυρο Χαλκιδικῆς κ.λ.

μουστρώνουμι, ρ.:

Στόν Κολινδρό τὸ ρῆμα σημαίνει καλλωπίζομαι¹ καὶ τὸ μεταρρηματικό οὐσιαστικό *μούστρουμα* τὸ σημαίνει τὸν καλλωπισμό².

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ρῆμα *mostrare* < οὐσ. *mostra*, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *μοστράρω* > *μουστρώνω καὶ μέσο *μουστρώνομαι > *μουστρώνουμι* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ τοῦ ἄτονου *αι* > *ι* τῆς κατάληξης.

ξανώρας, ἐπίρρ.:

Στὴ Μηλιά τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: ἀργά, κατόπιν ἐορτῆς: «νὰ μὴν ἰρθεῖτι ξανώρας», «ἐφυγιν ξανώρας»³.

Τὸ ἐπίρρημα πρέπει νὰ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση *ξε*⁴ < *ἐκ* καὶ τὸ ἐπίρρημα *άνωρος*⁵ < ἐπίθ. *ἐνωρος*, ὁπότε ἔχομε: *ξανώρας > *ξιανώρας μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης *ξε* καὶ συνίζηση μετὰ τοῦ *ια* > *ια*, > *ξανώρας* μὲ οὐράνωση τοῦ *ξ* ἐξαιτίας τοῦ *ι* ποῦ ἀκολουθεῖ. Ἡ τροπή τοῦ *ω* τῆς κατάληξης σὲ *α* ἔγινε ἀπὸ ἀναλογία πρὸς ἄλλα ἐπιρρήματα (πβ. τὰ *ένωρας* > *νώρας*⁶, *ἐξώρας* > *ξώρας*⁷, *γιαώρας*⁸ > καὶ *γιάουρας*⁹, *κατώρας*¹⁰, *προυσώρας*¹¹ κ.λ.).

ξιλέστρατος, ἐπίθ.:

Στὴ Βλάστη τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ψηλὸ ποῦ βαδίζει ἀντικανονικά¹². Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ *ἑξιλέστατος*¹³ τῆς Λευκάδας: ἄτακτος, ἀκατάστατος < ἐπίθ. *ἐξωλέστατος*¹⁴ < *ἐξώλης*. Τὸ *ξιλέστρατος* προήλθε ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ οὐσιαστικοῦ *στράτα ἦ*.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾶ, ὁ.π., στὸ λ. *μουστρώνουμι*.

2. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *μούστρουμα τό*.

3. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

4. Γιά τὴ σημασία τῆς πρόθεσης *ἐκ* > *ξε* βλ. Γ. Γ α ρ δ ι κ α, Αἱ προθέσεις ἐν συνθέσει, «Ἀθῆνᾶ» ΚΔ' (Ἀθῆνα 1912) 121 κέξ.

5. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στ λ. *ἐνωρος*.

6. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γραμματική, σ. 360, § 1148.

7. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, ὁ.π.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 5, τεύχ. Ι (Ἀθῆνα 1984), στὸ λ. *γιαώρας*.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π.,

10. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς στὴ Ράχη. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν.

11. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς στὰ χωριά τῆς Πιερίας. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν: «προυσώρας καλὰ εἶμι».

12. Βλ. Μ. Ἀ θ. Κ α λ ι ν δ ῆ ρ η, Ὁ βίος τῆς Κοινότητος Βλάτσης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 357.

13. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *ἐξωλέστατος*

14. Βλ. A n d r i o t i s, ὁ.π.,

ξιληβουθλάζου, ξιληβόθλασμα τό:

Στὸ Βελβεντό τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνταποδίδω μὰ προσφορὰ ἐργασίας, μὰ παροχὴ ὑπηρεσίας, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τὴν ἴδια περίπτωση, π.χ. γιὰ τὸ σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ μὲ σκάψιμο ἀμπελιοῦ, γιὰ τὴν σπορὰ μὲ σπορὰ κ.λ. «θὰ ξιληβουθκᾶσομι κι ἱμεῖς τοῦ Νίκου ποῦ μᾶς ἀβόητσιν πέρ'σ' στὴ θκὴ μας τ'ν ἀρραβώνα»¹. Τὸ *ξιληβόθλασμα* εἶναι μεταρρηματικὸ καὶ σημαίνει τὴν ἀνταπόδοση τῆς προσφορᾶς, τὴν παροχὴ τῆς ἴδιας ὑπηρεσίας: «αὐτὸ εἶνι ποῦ λὲς τοῦ ξιληβόθλασμα γὰ τοῦ καλὸ ποῦ μᾶς ἔκαμαν κι αὐτοί»².

Τὸ ρῆμα εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση *ξε* < *ἐκ* καὶ τὸ ρῆμα **ληβουθ'λάζου* ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ *ληβόθλα*³ < ἀλληλοβοήθεια, μὲ στένωσι τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης καὶ στένωσι ἐπίσης τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ *ω* > *ου* τῆς κατάληξης.

ξιμιδιανίζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντό τὸ ρῆμα σημαίνει: συνέρχομαι ἀπὸ ἀρρώστια, ἀναλαμβάνω, παίρνω ἀπάνω μου, ἀναπτύσσομαι· «ἦρθιν δίπ στοῦ ἀμήν, μοῦ ξιμιδιάντσιν πάλι», «ἦταν πιτσι κι κόκαλου, ἀλλὰ τώρα ξιμιδιάντσιν καλὰ»⁴.

Τὸ ρῆμα παράγεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *μεῖντάνι τό*⁵ ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *meydan*: open space, public square; arena, ring, ground κ.λ.⁶ καὶ τὴν πρόθεση *ξε* < *ἐκ*. Ἔτσι ἀπὸ τὸ *μιδιά*⁷, ὅπως ἀποδίδεται ἢ λέξι στὸ ἰδίωμα τοῦ Βελβεντοῦ, ἔχουμε τὸ *μιδιανίζου καὶ μὲ τὴν πρόθεσι *ξε* > *ξι* (μὲ στένωσι τοῦ ἄτονου *ε* > *ι*) *ξιμιδιανίζου*, μὲ συναλοιφὴ τῶν *υ* > *ι*⁷.

ξιφουσκλά ἡ:

Ἡ λέξι στὸ Βελβεντό σημαίνει ἓνα εἶδος δέντρου μὲ μαλακὸ ξύλο, τὴν ἀφροξυλιά καὶ κουφοξυλιά, ποῦ λέγεται καὶ χρυσόξυλο⁸.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π., στὸ λ. *ληβόθλια* ἢ (ἢ φωνητικὴ ἀπόδοση εἶναι τοῦ συγγραφέα).

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ, στὸ λ. *μεῖντάνι τό*. Τὸ οὐσιαστικὸ στὸ Βελβεντό συναντιέται μὲ τὸν τύπο *μιδιά*⁷ τό· «βγήκιν στοῦ *μιδιά*⁷», γνωστὴ ἔκφρασι στὸ ἰδίωμα γιὰ ἄνθρωπο ποῦ βγήκε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια κι ἀπέκτησε ἀξία.

6. Βλ. Η. C. H o n y - F a h i z I z, Turkish-English dictionary, Oxford 1957, στὸ λ. *meydan*.

7. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 240-241.

8. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

Προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο *χρυσροφοξυλιά μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *ξαφοξιλᾶ μὲ τροπὴ τοῦ *α'* συνθετικοῦ *χρυσάφι* > *ξάφι* (πβ. τά: *Ξάφω*¹ - **Αρξάφω*² < *Χρυσάφω*, *ἀρξός*³ < *χρυσός*, *Κστός*⁴ < *Χριστός*, *Κστόδουλος*⁵ < *Χριστόδουλος* κ.λ. καὶ τά: *χρυσός* > *χσός* > *ξός*⁶, *χρυσό* καὶ *χρυσάφι*-*ξό* καὶ *ξάφ*⁷, *Χρυσάφω*, *Χρυσούλα* — *Ξάφω*, *Ξούλλα*)⁸ στένωσὴ τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *υ* > *ξαφονσκῶ μὲ ἀντιμετάθεσιν τῶν *κσ(ξ)* > *σκ* > *ξεφονσκῶ μὲ ἀντικατάστασιν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *ξα* μὲ τὴν *ξε* ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσης *ξε*⁹ < *ἐκ*, > *ξιφονσκῶ*, μὲ στένωσιν τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης.

παρασκᾶ τά:

Στὴ Μπουχορίνα Βοῖου ἡ λέξις σημαίνει τὰ πρηξίματα τῶν ἀδένων· «*ῥόμ'σιν παρασκᾶ*»¹⁰.

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸν *πρησκᾶ* μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *πρησκᾶ* > *πρασκᾶ μὲ προληπτικὴ ἀφομοίωσιν τοῦ *η* > *α* > *πρασκᾶ* μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσης *παρά*¹².

πάσμα τό:

Στὸν Αὐγερινὸ ἡ λέξις σημαίνει μιὰ μεγάλη τολύπη ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα κλωνιά νήματος¹³. Συνδέεται μὲ τὸ ἀρχαῖο οὐσιαστικὸν *πάσμα* τὸ ποῦ σημαίνει: flock of wool¹⁴.

1. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π., σ. 16.

2. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

3. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

4. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

5. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

6. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γλωσσολογία, τ. Α', σ. 32.

7. Βλ. Γ. Ν. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, ΜΝΕ, τ. Α', Ἀθήνα 1905, σ. 254.

8. Βλ. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, ὁ.π., σ. 254.

9. Βλ. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, Περὶ τῆς χρήσεως τῆς προθέσεως *ἐκ*, *ἐξ* (ξε-), «Ἀθηνᾶ» ΚΣΤ' (Ἀθήνα 1914) 10. Ἐπίσης τοῦ Γ δ ι ο υ, Παρετυμολογία ἐν ταῖς προθέσεσι, ΜΝΕ, Β' τ., Ἀθήνα 1907, σ. 311-315.

10. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

11. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Βελβεντό. Ἡ λέξις συναντιέται καὶ στὴν Ἡπειρο (βλ. Ε. Μ π ὄ γ κ α, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπειροῦ, τ. Α', Ἰωάννινα 1964, σ. 319) μὲ τίς σημασίες: 1) τὰ χοιραδικά, 2) ἡ παρωτίτις, 3) τὰ ἀγρία σύκα, τὰ προῦσκαλα (Χριστοβ.), ἐπειδὴ πρήζονται τὰ χεῖλη.

12. Βλ. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, Παρετυμολογία, ὁ.π.

13. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

14. Βλ. Liddell - Scott - Jones, A Greek-English Lexicon, στὸ λ. *πάσμα* τό.

ρϕινάδα ἦ:

Στὰ Γρεβενὰ ἡ λέξις σημαίνει: ρακὴ ἐκλεκτῆς ποιότητος βγαλμένη ἀπὸ δευτέρη ἀπόσταξι¹. Ἐπίσης στὴν Ἡπειρὸ ἡ λέξις μετὰ τὴ μορφὴ *ρεφινάδα*² σημαίνει: μεταβγαλμένη ρακὴ καὶ ὁ Μπόγκας τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *raffinata*³ < ρ. *raffinare*, ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ γαλλικὸ *raffinage*⁴: διυλισμένη ζάχαρη, μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασίᾳ: *ραφινάδα > *ρεφινάδα μετὰ τροπὴ τοῦ *α* > *ε* ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ ὕγρου *ρ*⁵ > *ρϕινάδα* μετὰ στένωσιν τοῦ ἄτονου *ε* > *ι*.

ρομβάλανο τό:

Στὴ Ρητίνῃ τὸ οὐσιαστικὸν σημαίνει τὸν καρπὸ τοῦ δέντρου ποῦ λέγεται *ροῦδ*⁶ τὸ κι εἶναι ἓνα εἶδος βελανιδιάς, τὸ ρουπάκι⁶.

Ἡ λέξις εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά *ροῦδι*⁷ + *βαλάκι* μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴν διαδικασίᾳ: *ρονοβοβάλανο > *ρονοβοβάλανο μετὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν τοῦ *δ* > *β* > *ρομβάλανο* μετὰ ἀνομοιωτικὴν ἀποβολὴν τῆς συλλαβῆς *βο* καὶ στένωσιν τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* τῆς κατάληξιν.

σιδιροπάγκος ὁ:

Στὸν Κορινθῶν τὸ οὐσιαστικὸν σημαίνει ἓνα ἐργαλεῖο, σὰν λαστὸ, μετὰ μύτη μπροστὰ, γὰρ νὰ τρυποῦν σκληρὰ ἀντικείμενα⁸. Πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετον *σιδεροπάλογο (σίδηρον + παλούκι) μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴν διαδικασίᾳ: *σιδεροπάλογο μετὰ ἀλλαγὴν γένους⁹ > *σιδιροπάλογο* μετὰ ἀποβολὴν τοῦ ἄτονου *ου* καὶ στένωσιν τῶν ἄτονων *ε* > *ι* καὶ *ο* > *ου* τῆς κατάληξιν > *σιδιροπάγκος* μετὰ ὑποχωρητικὴν ἀφομοίωσιν τοῦ *λ* ἀπὸ τὸ προηγούμενον *ο*.

σκαρμόζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: στεριῶν κάπου (σὲ δουλειά, διαμονή κ.λ.), σταθεροποιοῦμαι σὲ κάποια κατάστασιν, μονιμοποιοῦμαι.

1. Βλ. Παπαϊωάννου, Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα Γρεβενῶν, στὸ λ. *ρϕινάδα* ἦ.

2. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., τ. Β', Ἰωάννινα 1966, σ. 244, στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

3. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

4. Βλ. Κ. Βαρθάτι, Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν, Ἀθήνα 1968, στὸ λ. *raffinage*.

5. Βλ. Φιλήντα, Γραμματικὴ, σ. 78, ὅπου ἔχομε: ραπάνι)ρεπάνι, καθαρίζω)καθερίζω, πανάρι)πανέρι, ἄρραβῶνα)ἄρρεβῶνα κ.λ.

6. Ἀπὸ προσωπικὴν συλλογὴν.

7. Ἡ λέξις ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Πιερίας Ρητίνῃ, Ἐλατοχώρι, Μηλιά κ.λ.

8. Ἀπὸ προσωπικὴν συλλογὴν.

9. Στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω εἶναι συνηθισμένη ἡ ἀλλαγὴ γένους, ὅπως: ἦ *νεύσα*, ἦ *χαπῆχα*, οὐ *πλάτ'ς*, οὐ *γόνας*, οὐ *βάρους*, οὐ *γλέφαρους* κ.λ.

«δὲ μβόρ'σιν νά σκαρμόθ' σί καμῶ δ'λά», «πῆγιν καταδῶ, πῆγιν κατακεῖ, δὲ σκάρμουσιν πουθινά»¹.

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ οὐσιαστικὸ *σκαρμός* *δ*²: «ξύλινον ἢ καὶ μετάλλινον κυλινδρικὸν ραβδίον ἐντιθέμενον κατακορύφως ἐντὸς ἀνατρήσεως τῆς ἐπισκαλμίδος καὶ χρησιμεῖον ὅπως εἰς τὸ ἐξέχον ἄκρον αὐτοῦ τροποῦται ἢ κόπη διὰ τροπωτῆρος», ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μσν. *σκαρμός* *δ*³.

σπανουλέτα, τσπανουλέτα ἢ:

Στῆ Ρητίνη, καθὼς καὶ στὰ χωριά τοῦ Βοῖου Αὐγερινός, Δάφνη, Πολυκάστανο κ.λ., τὸ οὐσιαστικὸ μὲ τις δὺὸ φωνητικὲς μορφές του σημαίνει τὸ μοχλό, τὸ πόμολο τοῦ παραθύρου⁴. Συνδέεται μὲ τὸ Ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *spagnoletta* «specie di serramento di finestra venuto di Francia»⁵. Ὁ γαλλικὸς τύπος εἶναι *espagnolette*⁶ = μοχλός, μάνδαλος, ζύγωθρον παραθύρου.

σφράγκα ἢ:

Στὸ Ἐλατοχώρι, Ρητίνη, Ράχη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει τὸν σκληρὸ ὄγκο ἀπὸ αἷμα καὶ πύον στὸ δέρμα τῶν γιδοπροβάτων συνήθως, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων ζώων, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ τσίμπημα τοῦ «δαβανιοῦ» καὶ ποὺ σπάζει, ὅταν ὀριμάσει καὶ μαλακώσει⁷.

Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμονικὸ *frángā*⁸ ποὺ ὁ Παραहाgi τὸ συνδέει μὲ τὸ μεταγενέστερο λατινικὸ *fragā*⁹ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *fragum*-i¹⁰ καὶ σημαίνει κόμαρο, φράουλα. Τὸ ἀρχικὸ *σ* προέρχεται ἀπὸ συμπροφορά¹¹.

Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξης ποὺ ἀπὸ φράουλα,

1. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Δ. Δ η μ η τ ρ ἰ κ ο υ, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. (ΙΓ', στὸ λ. *σκαλμός* *δ*.

3. Βλ. D u C a n g e, *Glossarium*, ὁ.π., στὸ λ. *σκαρμός* *δ*.

4. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ στὰ παραπάνω χωριά.

5. Βλ. B a t t i s t i - A l e s s i o, *Dizionario etimologico italiano*, v. V (Ra-Zu), στὸ λ. *spagnolesco*.

6. Βλ. Β α ρ β ἄ τ η, *Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν*, στὸ λ. *espagnolette*.

7. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ.

8. T. P a r a h a g i, *Dicționarul dialectului aromân*, București 1974, στὸ λ. *frángă*.

9. Βλ. B a t t i s t i - A l e s s i o, ὁ.π., τ. III (Fa-Me), στὸ λ. *fraga*.

10. Βλ. ὁ.π.

11. Βλ. X. Π α ν τ ε λ ἰ ὀ η, *Προσθήκη καὶ ἀφαίρεςις σ* πρὸ συμφώνου ἐν τῇ Ἄρ-
χαίᾳ, Μέση καὶ Νέα Ἑλληνικῇ, «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» 6 (1928) 401-
431.

χαμοκέρασο κ.λ. κατέληξε να σημαίνει τον σκληρό δγκο, έχουμε και το αντίστοιχο γαλλικό *fraise* που σημαίνει: 1) χαμοκέρασο, κοινώς φράουλα, 2) κηλίδς του δέρματος όμοια με χαμοκέρασο¹.

τζαμούκον ή, *τζουμούκας*, επίθ.:

Στό Μοσχοπόταμο ή λέξη σημαίνει ένα μακρύ ξύλο, με πρόκες στην άκρη, που τό κρατάν οί τσομπάνηδες για όπλο². Πρέπει να συνδεθεί με τό ήπειρωτικό *τζουμάκ'* τό³ και *τζουμάκα* άπ' όπου έχουμε: *τζουμάκα* > *τζαμούκα με αντιμετάθεση τών *ου-α* > *α-ου* > *τζαμούκον* με την κατάληξη *-ου* που συνηθίζεται στα ιδιώματα τών χωριών τής Πιερίας για τά θηλυκά.

Με τό ίδιο ουσιαστικό πρέπει να συνδεθεί και τό επίθετο *τζουμούκας*⁴ τής Ρητίνης που σημαίνει τον χοντροκέφαλο. Έχουμε δηλ. *τζαμούκας > *τζουμούκας* με προληπτική άφομοίωση του *α* > *ου*.

τριδέβουμι, ρ.:

Στόν Πολύγυρο Χαλκιδικής τό ρήμα δίνεται στην έξης φράση: «*τριδέβιτι ή δέν τριδέβιτι* αυτό τό μονοπάτι, ό δρόμος: *τριδέβιτι* αυτό τό μονοπάτι, όταν τό μονοπάτι τό περπατοϋν πολλοί και είναι εύκολοδιάβατο και δέ δριδέβιτι τό αντίθετο»⁵.

Τό ρήμα πρέπει να συνδεθεί με τό μεσαιωνικό *τριοδεύω*⁶: «μαντεύομαι έν τριόδοις». Έτσι έχουμε: *τριοδεύομαι* > *τριουδεύουμι με στένωση τών άτων *ο* > *ου* και *αι* > *ι* αντίστοιχα > *τριδέβουμι* με άποβολή του *ου* τής διφθόγγου *ιου*, φαινόμενο συνηθισμένο στα βόρεια ιδιώματα, αλλά και στα νότια, στόν Πόντο⁷ κ.λ.

τρούπ'κους ό:

Στή Θάσο ή λέξη σημαίνει την άρρώστια που μαζεύει ύγρο στην κοιλιά, την ύδρωπικία⁸.

Πρέπει να συνδεθεί με τό ουσιαστικό *δρώπικας* δ⁹ τής νεοελληνικής, που προέρχεται από τό μsn. *δρώπικας* ό < άρχ. επίθετο *ύδρωπικός* < *ύδρωψ* ό.

1. Βλ. Β α ρ β ά τ η, ό.π., στό λ. *fraise*.

2. Από προσωπική συλλογή.

3. Βλ. Μ π ό γ κ α, ό.π., τ. Α', στό λ. *τζουμάκ'* τό.

4. Από προσωπική συλλογή.

5. Βλ. Φ. Τ ά σ ι ο υ, Γλωσσάριο του Πολύγυρου, «Χρονικά τής Χαλκιδικής» τεϋχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στό λ. *τριδέβιτι*.

6. Βλ. Δ η μ η τ ρ ά κ ο υ, Μέγα Λεξικόν, στό λ. *τριοδεύω*.

7. Βλ. Ά ν δ ρ ι ώ τ η, Φαινόμενα συναλοιφής, ό.π., σ. 238-239, όπου τά: *άγριουόρ'νον* (<*άγριουνοόρ'νον*, *τιλιμίμιοι*>(<*τιλιουμίμιοι*, *άχλιπάτ'ν*>(<*χλιουπάτ'ν*> κ.λ.

8. Από χειρόγραφη συλλογή του Θεσίτη δασκάλου Άργυρίου.

9. Βλ. Ά ν δ ρ ι ώ τ η, Έτυμολογικό Λεξικό, στό λ. *δρώπικας* ό.

Ἡ φωνητική εξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: *δρώπικος με τὴν κατάλ. -ος > *τρούπικους με τροπή τοῦ *dr* > *tr* (πβ. τά: ἀνδράχνη > ἀτραχνη¹, ἀντροκλα², δραπέτης > τραπέτσι³ κ.λ.), τροπή τοῦ *ω* > *ου* ἀπὸ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ *p*⁴ καὶ τοῦ ἄτονου *o* τῆς κατάληξης σε *ου* ἀπὸ στένωση, *τρούπ'κους* με ἀποβολή τοῦ ἄτονου *i* τῆς κατάληξης.

Τὴν ἴδια προέλευση καὶ σημασία ἔχουν ἐπίσης καὶ τὰ ἡπειρωτικά διαλεκτικά *ντροπ'κα ἦ⁵* καὶ τὸ λευκαδίτικο *δροπίκι τό⁶*.

τσάζουμι, ρ.:

Στὸν Αὐγερινὸ τὸ ρῆμα σημαίνει φοβοῦμαι, τρομάζω⁷ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ *σκιάζομαι* ὡς ἐξῆς: *στσάζουμι με τσιτακισμὸ τοῦ *κ* πρὶν ἀπὸ τὸ *i*, φαινόμενο συνηθισμένο στὴν περιοχὴ (πβ. τά: *στδιπάρ' τὸ* < *σκεπάρι*, *Παραστσονβή* < *Παρασκενή*, *στσνλι τὸ* < *σκνλι τὸ* κ.λ. τοῦ ἰδιώματος)⁸, καὶ στένωση τῶν ἄτονων *o* > *ου* καὶ *αι* > *ι* τῆς κατάληξης > *τσάζουμι* με ἀνομοιωτική ἀποβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ *σ*.

φαλκίδα ἦ:

Στὴν Ἔλαφο⁹ ἔχουμε τὸν τύπο *φαλκίδα ἦ* ποὺ σημαίνει ἓνα εἶδος δρεπανιοῦ, πιὸ γυριστὸ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Ἐπίσης στὸν Κολινδρό¹⁰ ἔχουμε τοὺς τύπους *φαλκίδα ἦ* καὶ *φαλκιδ' τὸ* καὶ στὴν Ἥπειρο¹¹ τὸν τύπο *φαλκίδι τὸ* με τὴ σημασία τοῦ δρεπανιοῦ.

Ἡ λέξη συνδέεται με τὰ μεσαιωνικὰ *φαρκίς ἦ¹²* καὶ *φαλκίδιον τό¹³*: δρεπάνι, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *falx-falcis*¹⁴: δρέπανον.

1. Βλ. Ἐμ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, Λεξικὸ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Δημόδου Γραμματείας, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1971, στὸ λ. *ἀδράχνη ἦ*.

2. Βλ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, ὁ.π.

3. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *δραπέτης ὁ*.

4. Βλ. Σ υ μ ε ω ν ῖ δ η, Χεῖλωση, ὁ.π., σ. 249.

5. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. *ντροπ'κα ἦ*.

6. Βλ. Χ ρ . Λ ά ζ α ρ η, Τὰ Λευκαδίτικα, Ἰωάννινα 1970, στὸ λ. *δροπίκι τό*.

7. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

9. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Τ σ α μ π ο ῦ ρ η - Β ο υ δ ρ ῖ ᾶ, ὁ.π., στὰ λ. *φαλκίδα ἦ* καὶ *φαλκιδ' τὸ*.

11. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', σ. 411, στὸ λ. *φαλκίδι τὸ* ποὺ τὸ παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *falcio*, ἐνῶ προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *φαλκίδιον τό*.

12. Βλ. D u C a n g e, Glossarium, στὸ λ. *φαλκίδιον τό*, ὅπου δίνει στὰ ἐρμηνεύματα τῆς λέξης ἢ ἄλλα παράγωγα τῆς ἴδιας λέξης.

13. Βλ. D u C a n g e, ὁ.π., στὸ λ. *φαλκίδιον τό*.

14. Βλ. Ε ὑ σ τ ρ . Τ σ α κ α λ ῶ τ ο υ, Λατινοελληνικὸν Λεξικόν, Ἀθήνα ἄ.ἔ., στὸ λ. *falx-falcis*.

φλάσκα ἤ:

Ἡ λέξη στὸ Βελβεντό σημαίνει τὴν μπάτσα, τὸ δυνατὸ χτύπημα στὸ πρόσωπο· «τοὺν ἔδουκα μᾶ φλάσκα, τοὺν ἦρθιν οὐ οὐρανὸς σφουνδύλῃ»¹. Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ ρουμάνικη *flașcă*² ποὺ ὁ Νικολαΐδης τὴ χαρακτηρίζει σλαβικῆς προέλευσης.

φουλίνα ἤ:

Στὴ Μηλιά καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη λέγεται γιὰ ἓνα μικρὸ κορίτσι κλαψιάρικο καὶ πολὺ ζωηρό, τρελό· «ἄδι μουρὴ φουλίνα, φύγι ἀποὺ δῶ!»³. Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμονικὸ *ful'ină*⁴· «*sac fait de peau de mouton, tondue et retournée, qui sert à la conservation du fromage; ventre, panse; personne atteinte d'obésité*» ποὺ στὴ διάλεκτο τῆς Σαμαρίνας σημαίνει τὴν ἐπιπόλαιη καὶ ζωηρὴ γυναίκα, τὴν ἀσόβαρη καὶ ἐλαφριά⁵. Ὁ *Parahagi* συνδέει τὸ ἀρωμονικὸ *ful'ină* μὲ τὸ λατινικὸ *fol-lina*⁶, *adj.*· «*d'outré, de soufflet*».

Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΕΥΝΑΝΘΙΑ ΔΟΥΓΑ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

2. Βλ. Κ. Νικολαΐδη, Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1909, σ. 570, στὸ λ. *φλάσκουτᾶ* ἤ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

4. Βλ. *Parahagi*, ὁ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

5. Ἡ πληροφορία ἀπὸ τὴν κ. Μ. Δουγᾶ ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα.

6. Βλ. *Parahagi*, ὁ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

SUMMARY

E v a n t h i a D o u g a - P a p a d o p o u l o u, Etymological idioms of Macedonian districts.

An attempt is made in this work to etymologize 47 wholly idiomatic words originating from Macedonian villages and especially from mountain areas of Pieria and Voio. The collection of the words was realized during special missions in the above mentioned districts, in the frame of a programme, by the Linguistic Department of the Society of Macedonian Studies, for the collection of idiomatic lingual material of Macedonian districts. Except of those words, there are some more taken from glossaries of other collectors, their origin from various Macedonian districts, and some of the private collection of the author from Velvendos of Kozani.